

Llicenciada para / ane / Amat i Castells

Sis qüestions sobre la lectura i l'escriptura al cicle inicial

Vanesa Amat Castells

En aquest article es reflexiona sobre l'enfocament de la lectura i l'escriptura al cicle inicial a partir de sis qüestions pràctiques vinculades a la vida de l'aula: els documents que pengem a les parets, l'ús de materials manipulatius, els espais de llibres, el joc lingüístic, l'oralitat i el plantejament de les tasques d'escriptura.

PARAULES CLAU

- lectura
- escriptura
- joc lingüístic
- materials
- oralitat
- biblioteca d'aula

Molts infants observen des de ben petits situacions en què es llegeix i s'escriu. Ara bé, l'adquisició del mecanisme de lectura i escriptura de manera autònoma s'acostuma a produir entre els 4 i els 8 anys i sempre depèn de la maduresa de l'infant, ja que per començar a

llegir i a escriure és necessari haver desenvolupat tot un seguit d'habilitats bàsiques: tenir control del moviment del cos i de la mà; coordinació i agilitat visual (per discriminar lletres, per organitzar l'escrit en l'espai); domini del llenguatge oral (articulació de sons, riquesa

de vocabulari i bona estructura de discurs), i capacitat d'atenció i de concentració.

El cicle inicial de primària (de 6 a 8 anys) es converteix en un moment idoni per practicar el treball específic de la llengua escrita. És en aquest

L'adquisició del mecanisme de lectura i escriptura de manera autònoma s'acostuma a produir entre els 4 i els 8 anys i sempre depèn de la maduresa de l'infant

període quan s'estableixen les bases d'aquest aprenentatge en estreta relació amb l'etapa d'educació infantil, durant la qual s'hauran iniciat algunes destreses vinculades amb les habilitats per llegir i escriure. En aquest procés cal combinar propostes que tinguin en compte l'espontaneïtat i la creativitat de les criatures (text lliure, creació de rimes, etc.), com també la sistematització (ús de materials per aprendre el codi, aspectes d'organització d'un text, etc.). A continuació s'exposen

Imatge 1. Alfabet per treballar particularitats gràfiques (Montessori)

reflexions al voltant de sis qüestions clau que les mestres i els mestres es poden plantejar a l'hora d'enfocar la lectura i l'escriptura al començament de l'educació primària.

QUÈ DIUEN LES PARETS DE LES AULES?

És habitual que les aules de cicle inicial, i en molts casos també les de parvulari, presentin parets plenes de lletres de l'abecedari o de paraules que no sempre tenen una relació directa amb els infants. Fins i tot en alguns casos la preparació d'aquests materials és prèvia a l'arribada dels nens i de les nenes que viuran moltes hores dins d'aquella aula, un àmbit que han de sentir com a propi i en l'organització del qual cal que participin activament.

L'espai de la classe hauria de reflectir la manera de ser de les persones que l'habitessin –infants i mestres–, amb imatges de moments rellevants, amb frases que l'alumnat expressés i amb textos escrits de manera col·laborativa. El que es vagi penjant a les parets pot generar reflexions molt interessants quan, seguint el que proposava Decroly (École Decroly Bruxelles, 2007), l'alumnat i l'ensenyant redactin una frase sobre una vivència que es vulgui recordar

i pensin l'ordre de les paraules, busquin com s'escriu un mot, etc.

També és bo que elaborin el seu propi material, per exemple: un abecedari visual amb paraules que tinguin un vincle amb ells o cartells amb informacions importants. Propostes que els seran útils tant per aprendre grafies o mots com per resoldre dubtes que els puguin sorgir a l'hora d'escriure. En tots els casos, però, caldrà evitar la saturació de materials, un fet que no ajudarà a crear el clima de tranquil·litat necessari per aprendre.

ON QUEDA EL TREBALL MANIPULATIU?

L'escolar que s'endinsa en la descoberta de l'escrit realitza una activitat complexa que implica moltes habilitats i estratègies. Convé oferir-li materials que l'ajudin a fer visible el que és abstracte a través de la manipulació, en la línia del que proposava Montessori (1984) amb els alfabetos mòbils per confeccionar paraules, frases o bé per treballar una particularitat gràfica determinada (imatge 1).

El treball més sensorial va molt associat a l'etapa d'educació infantil. Potser per aquest motiu es

L'espai de la classe hauria de reflectir la manera de ser de les persones que l'habitessin –infants i mestres–, amb imatges de moments rellevants, amb frases que l'alumnat expressés

va deixant de banda progressivament quan es comença l'educació primària. No obstant això, és del tot necessari que els nens i les nenes de cycle inicial tinguin a prop materials manipulatius que impliquin una acció com ara, per exemple, associar frases o textos a unes imatges per treballar la comprensió lectora.

Cal vetllar perquè el material sigui atractiu i clar, de manera que impulsi les criatures a fer-lo servir més d'una vegada per adquirir determinats aprenentatges. Convé descarregar l'infant de la feina feixuga de treballar sempre amb el llapis i el paper, atès que l'obliga a posar en joc massa habilitats al mateix temps.

QUINA PRESÈNCIA TENEN ELS LLIBRES A L'AULA?

Totes les aules, de qualsevol etapa educativa, haurien de gaudir d'espais amb llibres en bon estat (convé retirar els que estiguin més malmesos), de bona qualitat (tenint-ne en compte els aspectes visuals i textuais) i de temàtica diversa (científics i literaris). És bo poder disposar d'un corpus estable de llibres que l'infant pugui rellegir i remirar tantes vegades com vulgui, d'obres adequades a la seva edat i als seus interessos. Els llibres que presenten elements rics de llenguatge i d'il·lustració empenyen les criatures a retornar a l'obra, a copsar-ne nous detalls.

Al costat d'aquest corpus estable convé anar fent incorporacions vinculades al centre d'interès o al projecte que s'estigui treballant, a les vivències de

Els llibres que presenten elements rics de llenguatge i d'il·lustració empenyen les criatures a retornar a l'obra, a copsar-ne nous detalls

l'alumnat, etc. Es tracta d'oferir obres que puguin donar resposta a les inquietuds de cadascun dels infants. Això implica conèixer-ne els interessos i saber triar les que siguin més adequades en cada cas.

Cal disposar del mobiliari adient que permeti mostrar les cobertes dels llibres, perquè els infants puguin fer-ne la tria formulant-ne hipòtesis i, al mateix temps, ensenyar-los a escollir entre una selecció duta a terme pel docent. Hi ha nens i nenes que viuen entre l'obligatorietat d'una lectura i la tria lliure sense cap acompanyament. A l'escola convé fer-ne explícits els processos de selecció: mirar el llibre detalladament fixant-se en el títol, en l'autor o en la temàtica, llegir-ne algun fragment, etc. Es tracta de realitzar aquestes accions amb els infants i deixar temps perquè puguin explorar les obres.

És necessari que hi hagi estones per anar a l'espai de biblioteca, de manera que tot l'alumnat hi tingui accés. Cal vigilar de no reduir-ne l'ús a les franges de transició entre activitats diferents. Permetre el contacte assidu dels infants amb els llibres facilita les possibilitats d'entendre el funcionament del text escrit i promou l'hàbit lector.

HEM OBLIDAT EL JOC LINGÜÍSTIC?

Mitjançant el joc les criatures poden desenvolupar la seva capacitat de reflexionar sobre el llenguatge, perquè, tal com afirmava Rodari (2008), són inventores àvides de paraules divertides o estranyes, creadores de rimes i de jocs lingüístics. Convé partir d'aquesta habilitat i plantejar enigmes i endevinalles, capgirar versos per obtenir-ne poemes nous, pensar paraules possibles per descriure invents imaginaris, etc.

En l'inici del procés de lectura i escriptura són importants les propostes per desenvolupar la consciència fonològica, com ara: formar mots canviant síl·labes, descobrir paraules que s'amaguen dins d'altres paraules (per exemple: *mal* dins de *maleta*, etc.), canviar lletres d'un mot per crear-ne un de nou (*foca*, *coca*, etc.), etc.

Es tracta de conèixer habitualment amb aquestes activitats, en ambients que converteixin l'aula en un taller lúdic. Convé defugir l'aplicació aïllada d'aquest tipus de jocs que, realitzats en moments puntuals, difícilment podran ajudar a desenvolupar les habilitats lingüístiques i creatives dels infants.

Mitjançant el joc les criatures poden desenvolupar la seva capacitat de reflexionar sobre el llenguatge

Imatge 2. Lectura de poesies de *Plouen poemes!* per part de la mestra amb infants de P5 i primer de l'escola El Despujol, de les Masies de Voltregà

TREBALLEM PROU L'ORALITAT?

Els primers cursos d'educació primària acostumen a centrar-se en la llengua escrita, però tots els aspectes vinculats a la llengua oral són essencials, també per a l'aprenentatge de la lectura i l'escriptura.

Tots els aspectes vinculats a la llengua oral són essencials, també per a l'aprenentatge de la lectura i l'escriptura

Cal llegir-los cada dia en veu alta, perquè els matisos que la lectura d'una persona adulta els pot oferir els permetran anar interioritzant quines són les formes pròpies del discurs escrit i, al mateix temps, aprendre vocabulari. Cal, però, llegir-los llibres amb una certa riquesa literària, que representin un repte respecte a les lectures que poden començar a fer de manera autònoma. També pot ser una estona compartida amb infants de parvulari i primer de primària, amb la voluntat d'acostar aquestes dues etapes educatives (imatge 2).

De la mateixa manera, cal que l'alumnat faci exposicions orals regularment sobre temes di-

És bo aprofitar totes les ocasions que hi hagi a l'escola per escriure de manera real

versos. Es tracta d'un registre de la llengua oral diferent del que es produeix en una conversa espontània. Convé donar eines per preparar un guió sobre el que es vol expressar, usant les tècniques de resum o de paraules clau. Es tracta d'una pràctica que vincula escriptura i oralitat que és bo de fer en contextos diferents (imatge 3).

QUÈ I PER A QUÈ ESCRIVIM?

Cal combinar la redacció de textos amb una funció real amb l'elaboració d'escrius lliures.

D'una banda, els infants han de veure que escriuen amb un propòsit, per comunicar alguna idea a algú, diversificant els tipus de textos i de destinataris (coneguts, com ara companys, i desconeguts, com ara lectors d'un diari). És bo aprofitar totes les ocasions que hi hagi a l'escola per escriure de manera real: una nota per a les famílies, una entrada al blog del centre, un cartell d'una obra de teatre, un correu per demanar als responsables d'un museu quin dia s'hi pot fer una visita, etc. Es tracta d'escrius que en molts casos caldrà redactar de manera col·laborativa entre infants o amb el mestre, que hauran de fer explícits els raonaments que es produeixen en l'escriptura, ajudant a planificar i revisar tenint en compte el context comunicatiu.

Promoure que l'infant es pugui expressar lliurement per escrit, així com oferir-li la possibilitat que comparteixi els seus textos, és una manera de transmetre-li el nostre interès per ell

Referències bibliogràfiques

- AA.DD. (2018): *Plouen poemes*. Vic. Eumo.
- ÉCOLE DECROLY BRUXELLES (2007): *École Decroly: Cent ans, sans temps*. Brussel·les. Contraste.
- FREINET, C. (1975): *El text lliure*. Barcelona. Laia.
- MONTESSORI, M. (1984): *La descoberta de l'infant*. Vic. Eumo.
- RODARI, G. (2008): *Gramàtica de la fantasia*. Barcelona. Proa.

Hem parlat de:

- Didàctica de la llengua.
- Aprenentatge de la llengua.
- Aprenentatge del'escritura.

Autora

Vanesa Amat Castells

Universitat de Vic-Universitat Central de Catalunya
vanesa.amat@uvic.cat

Imatge 3. Espai exterior de l'escola El Despujol, de les Masies de Voltregà, on s'organitzen diferents exposicions en petits grups. A la foto hi ha alumnes de primer explicant un tema treballat, en aquest cas el socorrisme, a alumnes de cinquè

D'altra banda, tal com proposava Freinet (1975), a l'aula hi ha d'haver espais per al text lliure, és a dir, per a un text que s'elabori sense prescripció del mestre, en estat pur i per decisió lliure de l'infant. Això implica que hi hagi materials per escriure a l'abast dels nens i nenes o que tinguin sempre una llibreta on puguin anotar descobertes

o reflexions, així com aspectes que puguin sorgir del joc compartit. Aquests textos estan plens de la vida de l'escolar. Promoure que l'infant es pugui expressar lliurement per escrit, així com oferir-li la possibilitat que comparteixi els seus textos, és una manera de transmetre-li el nostre interès per ell. •

Aquest article fou rebut a GUIX. ELEMENTS D'ACCIÓ EDUCATIVA el mes de novembre de 2019 i acceptat el mes d'abril de 2020 per ser-hi publicat.